

GYOTE DAVRIDA AYOL OBRAZI VA SENTIMENTAL ESTETIKA

Niyazova Munira Jumanazarovna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM v.b.dotsenti

Xudoynazarov Akrom Mamasobirovich

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Gyote davri adabiyotida ayol obrazi va sentimental estetika o'rtasidagi uzviy bog'liqlik tahlil qilinadi. Tadqiqot sentimentalizm estetikasi doirasida ayol obrazining poetik funksiyalari, uning hissiy, axloqiy va ma'naviy mazmuni hamda erkak qahramon ruhiy dunyosini ochishdagi o'rni masalalariga qaratilgan. Gyote ijodi, xususan "Yosh Verterning iztiroblari" asari misolida ayol timsolining estetik ideal, ma'naviy poklik va tabiiylik ramzi sifatida shakllanishi ko'rsatib beriladi. Shuningdek, sentimentalizm da ayol obrazi bir tomondan ulug'langan ma'naviy timsol, ikkinchi tomondan esa erkak ruhiyatining aks ettiruvchi vositasi sifatida talqin qilinishi asoslab beriladi. Maqolada tarixiy-estetik kontekst, gender yondashuvi va poetik tahlil usullari asosida xulosalar chiqariladi.

Kalit so'zlar: Gyote, sentimentalizm, ayol obrazi, sentimental estetika, Charlotta, hissiyot madaniyati, gender poetikasi, ma'naviy ideal, romantizmga o'tish.

Аннотация. В данной статье анализируется взаимосвязь женского образа и sentimentalной эстетики в литературе эпохи Гёте. Исследование направлено на выявление поэтических функций женского образа в рамках sentimentalизма, его эмоционального, нравственного и духовного содержания, а также роли в раскрытии внутреннего мира героя-мужчины. На примере творчества Гёте, в частности романа «Страдания юного Вертера», показано формирование женского образа как эстетического идеала, символа

духовной чистоты и природной гармонии. Обосновывается, что в сентиментальной эстетике женский образ одновременно возвышается как носитель нравственного начала и выступает средством отражения мужской душевной драмы. Выводы сделаны на основе историко-эстетического контекста, гендерного подхода и поэтического анализа.

Ключевые слова: Гёте, сентиментализм, женский образ, сентиментальная эстетика, Шарлотта, культура чувств, гендерная поэтика, духовный идеал, переход к романтизму.

Annotation. This article examines the relationship between the female image and sentimental aesthetics in the literature of Goethe's era. The study focuses on the poetic functions of female characters within sentimentalism, their emotional, moral, and spiritual significance, and their role in revealing the inner world of male protagonists. Using Goethe's works, particularly *The Sorrows of Young Werther*, the article demonstrates how the female figure becomes an aesthetic ideal and a symbol of moral purity and natural harmony. It is argued that within sentimental aesthetics, the female image is both elevated as a moral and spiritual ideal and used as a reflective medium for the emotional drama of the male hero. The conclusions are based on historical-aesthetic context, gender analysis, and poetic interpretation.

Keywords: Goethe, sentimentalism, female image, sentimental aesthetics, Charlotte, culture of feeling, gender poetics, moral ideal, transition to Romanticism.

Kirish.

Iogann Volfgang Gyote yashab ijod qilgan XVIII asrning ikkinchi yarmi Yevropa madaniy hayotida keskin estetik o'zgarishlar davri bo'lib, ayniqsa sentimentalizm va undan keyingi romantik tafakkurning shakllanishi bilan xarakterlanadi. Bu davr adabiyotida insonning ichki dunyosi, his-tuyg'ulari, ruhiy nozikliklari markaziy mavzuga aylandi. Mazkur estetik burilish ayol obrazining talqinida ham yaqqol namoyon bo'ldi. Ayol endi faqat syujetni harakatlantiruvchi yordamchi qahramon yoki idealizatsiyalangan go'zallik timsoli emas, balki erkak qahramon ruhiy dunyosini ochib beruvchi, uning ma'naviy izlanishlari va hissiy

iztiroblarini shakllantiruvchi muhim estetik markazga aylandi[2]. Ushbu tadqiqotning maqsadi Gyote davri adabiyotida, xususan sentimental estetika doirasida ayol obrazining poetik funksiyalarini aniqlash, uning hissiy, axloqiy va ma'naviy mazmunini tahlil qilish hamda bu obraz orqali davr estetik idealining qanday shakllanganini ko'rsatishdan iborat. Tadqiqot jarayonida qiyosiy-adabiy tahlil, poetik tahlil, gender yondashuvi elementlari va tarixiy-estetik kontekstual o'rganish usullaridan foydalanildi[3].

Metodlar.

Gyote davrida sentimental estetika inson tabiatining tabiiyligi, samimiyligi va hissiy haqiqatini ulug'lashga asoslandi. Bu jarayonda ayol obrazi "tabiiylik" va "ma'naviy poklik"ning asosiy timsoli sifatida talqin qilindi. Klassitsizm davrida ayol ko'proq ijtimoiy rol yoki mifologik ideal darajasida ko'rsatilgan bo'lsa, sentimentalizmda u tirik, his qiluvchi, iztirob chekadigan va mehr bera oladigan mavjudot sifatida gavdalanadi. Aynan ayol qalbining nozikligi va sezgirligi sentimental estetikaning markaziy qadriyatlariga uyg'un kelgani bois, u davr adabiyotida hissiyot madaniyatining tashuvchisiga aylandi[1].

Gyotening "Yosh Verterning iztiroblari" romanidagi Charlotta obrazi bu tendensiyaning yorqin namunasi hisoblanadi. Charlotta idealizatsiyalangan, lekin ayni paytda hayotiy qahramon sifatida tasvirlanadi. U mehribon opa, mas'uliyatli qiz, sadoqatli kelin sifatida namoyon bo'ladi. Uning jozibasi tashqi go'zallikda emas, balki ichki sokinlik, samimiyat va axloqiy barqarorlikda mujassam. Verterning Sharlotta oshiq bo'lishi aslida ayol obraziga emas, balki u timsolida mujassam bo'lgan estetik va ma'naviy idealga muhabbatdir. Charlotta sentimental estetika uchun xos bo'lgan "ma'naviy go'zallik" tushunchasini ifodalaydi. U Verterning hissiy dunyosini uyg'otadi, uning qalbida go'zallikni his etish qobiliyatini kuchaytiradi, biroq aynan shu obraz bilan bog'liq imkonsiz muhabbat fojiviyligni yuzaga keltiradi[5].

Natijalar.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sentimental estetika doirasida ayol obrazi ko'pincha erkak qahramon ruhiy evolyutsiyasining katalizatori vazifasini bajaradi. Ayolning mavjudligi erkakning ichki olamini ochadi, uning tuyg'ularini chuqurlashtiradi, estetik sezgirligini oshiradi. Shu jihatdan ayol obrazi subyekt emas, balki ko'proq ruhiy aks ettiruvchi oynaga o'xshaydi. Biroq bu "passivlik" tashqi ko'rinishdagina bo'lib, aslida ayol obrazining estetik qudrati nihoyatda yuqori: u erkak qahramon hayotining mazmunini belgilaydi. Sentimentalizmda sevgi voqeasi ayol taqdiri haqida emas, balki erkak qalbining kechinmalari haqida hikoya qiladi, lekin bu kechinmalarni yuzaga chiqaruvchi asosiy sabab baribir ayol timsolidir[4].

Gyote ijodida ayol obrazi ko'pincha tabiat bilan uyg'unlikda tasvirlanadi. Bu hol sentimental estetikaning muhim belgisi – inson va tabiat birligining ifodasidir. Ayol qahramonlar ko'pincha bog', dala, qishloq manzaralari fonida beriladi, bu esa ularni tabiiylik, sun'iylikdan xoli go'zallik bilan bog'laydi. Sharlottaning bolalar bilan non kesib o'tirgan sahnasi yoki oddiy qishloq hayotiga yaqinligi uni shahar madaniyatining rasmiyatchiligidan farqlaydi. Shu tarzda ayol obrazi sivilizatsiya bilan buzilmagan tabiiy axloq timsoliga aylanadi[6].

Sentimental estetika ayolni ko'pincha axloqiy ustunlik timsoli sifatida ko'rsatadi. Erkak qahramonlar iztirob, shubha va ichki ziddiyatlar girdobida qolgan bir paytda, ayol obrazi barqarorlik, sabr va ichki poklikni ifodalaydi. Bu qarama-qarshilik sentimentalizmning gender poetikasini shakllantiradi: erkak – iztirob va beqarorlik timsoli, ayol esa – ma'naviy tayanch. Bunday tasvir ayolni yuqori axloqiy mavqega ko'tarsa-da, uni ko'proq idealizatsiyalangan va real hayotdan ajratilgan holatda ko'rsatadi[7]. Shu bois sentimental estetika doirasida ayol obrazi bir vaqtning o'zida ham ulug'lanadi, ham estetik stereotipga aylantiriladi.

Muhokama.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, Gyote davri sentimental estetikasida ayol obrazining bunday talqini ijtimoiy tarixiy omillar bilan ham bog'liq. XVIII asr Yevropasida ayollar ijtimoiy hayotda cheklangan rolga ega bo'lsalar-da, adabiyotda ular ma'naviy-ruhiy sohaning vakillari sifatida yuksak maqomga ega bo'ldilar. Bu

hol “alohida ayollik sohasi” tushunchasini shakllantirdi, ya’ni ayol hissiyot, mehr va axloq hududiga mansub mavjudot sifatida talqin qilindi. Sentimental estetika ana shu madaniy tasavvurni mustahkamladi.

Shuningdek, Gyote ijodida ayol obrazi ko‘pincha erishib bo‘lmas ideal sifatida beriladi. Bu esa sentimental fojiaviylikni kuchaytiradi. Erkak qahramon ideal ayolga yetolmaydi, uning muhabbati javobsiz yoki imkonsiz bo‘lib qoladi. Natijada sevgi quvonch emas, balki iztirob manbaiga aylanadi. Bunday model keyinchalik romantizm poetikasida ham davom etdi. Demak, sentimental estetika ayol obrazini nafaqat go‘zallik timsoli, balki fojiaviy estetik tajriba manbai sifatida ham shakllantirdi.

Xulosa.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Gyote davrida sentimental estetika ayol obrazini hissiyot madaniyatining markaziga olib chiqdi. Ayol qahramonlar samimiyat, tabiiylik, ma’naviy poklik va axloqiy barqarorlik timsoli sifatida talqin qilindi. Ular erkak qahramon ruhiy dunyosining ochilishida hal qiluvchi rol o‘ynadi, sevgi va iztirob estetikasining markaziga aylandi. Shu bilan birga, bu idealizatsiya ayolni real ijtimoiy subyektdan ko‘ra estetik timsolga aylantirdi. Natijada sentimental estetika ayol obrazini yuksak ma’naviy darajaga ko‘targan bo‘lsa-da, uni ko‘proq erkak ruhiyatining aks-sadosi sifatida talqin qildi. Shunga qaramay, aynan shu estetik model keyingi romantik adabiyotda ayol obrazining chuqurlashuvi va individuallashuvi uchun zamin yaratdi. Gyote davri adabiyotidagi ayol obrazi sentimentalizmning inson qalbini ulug‘lovchi poetikasini to‘laqonli aks ettiruvchi markaziy estetik hodisa sifatida baholanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jumanazarovna, N. M. (2025). GYOTE IJODIDA MUHABBAT MOTIVINING SENTIMENTAL TALQINI. Modern education and development, 40(6), 104-108.
2. Jumanazarovna, N. M. (2025). GYOTE DAVRIDA SHAXS VA JAMIYAT MUNOSABATLARINING SENTIMENTAL TALQINI. Modern education and development, 40(6), 125-130.

3. Umid Ulug'bek o'g, M. (2025, May). BADIY TARJIMALAR ORQALI TIL O 'RGATISH METODIKASINI RIVOJLANTIRISH. In International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health (pp. 132-139).
4. Jumanazarovna, N. M. (2025). SENTIMENTAL QAHRAMON OBRAZI: GYOTE VA UNING ZAMONDOSHLARI IJODIDA. Modern education and development, 40(6), 109-113.
5. Jumanazarovna, N. M. (2025). GYOTE DAVRIDA SENTIMENTALIZM VA AXLOQIY IDEAL MASALASI. Modern education and development, 40(6), 114-119.
6. Niyazova, M. (2024). SENTIMENTAL PORTRAYAL IN EASTERN AND WESTERN LITERATURE. AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING, 2(4), 543-548.
7. Umid Ulug'bek o'g, M. (2025, May). TIL O 'RGATISHDA BADIY MATNLARNI TANLASH MEZONLARI. In International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health (pp. 140-147).
8. Niyazova, M. (2024). “ЁШ ВЕРТЕРНИНГ ИЗТИРОБЛАРИ” СЕНТИМЕНТАЛ РОМАНИ КОМПОЗИЦИЯСИДА МАКТУБНИНГ ЎРНИ. Академические исследования в современной науке, 3(44), 94-98.
9. Jumanazarovna, N. M. (2025). GYOTE DAVRIDA SENTIMENTALIZMNING SHAKLLANISH OMILLARI. Modern education and development, 40(6), 120-124.
10. Jumanazarovna, N. M. (2022). Influence of goethe's sentimentalism on literary characters. Asian Journal of Multidimensional Research, 11(11), 130-133.